

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby

Možnosti zprostředkování památek umělecko-historického dědictví – Kuks

(Bakalářská práce)

Autor: Jakub Janouch
Studijní program: B7507, Bakalářský, Prezenční
Studijní obor: Výtvarná tvorba se zaměřením na vzdělávání
Základy techniky se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Klára Zářecká, Ph.D.

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ
Pedagogická fakulta
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jakub Janouch**
Osobní číslo: **P121502**
Studijní program: **UB7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Výtvarná tvorba se zaměřením na vzdělávání**
Základy techniky se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Možnosti zprostředkování památek umělecko-historického dědictví - Kuks**
Zadávací katedra: **Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je na základě odborného studia umělecko-historického vývoje konkrétních kulturních památek (lokace památky, její historie, architektura a výzdoba, zahradní a krajinná architektura) připravit edukační program určený studentům výtvarné výchovy základních a středních škol. Součástí praktické didaktické části práce je vlastní realizace vzdělávacího programu se studenty a zhodnocení jeho kvalit pomocí kvalitativních metod pedagogického výzkumu. Praktickým výtvarným výstupem práce budou autorsky zpracované pracovní listy, poster (autorsky řešený design písmo, barevnost, použití vlastních fotografií a ilustrací) či krátký animovaný film (v rozmezí 25 minut), který bude možné dále využít jako univerzální vzdělávací materiál v hodinách výtvarné výchovy.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- **Parkan, František a kol. (eds.):** Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví. Metodická Příručka, Praha, 2008, ISBN 978-80-7290-287-3.
- **Johnová, Radka,** Marketing kulturního dědictví a umění, Praha, 2008, ISBN 978-80-247-2724-0.
- **Dytrtová, Kateřina,** Inspirační zdroje v oblasti Umění a kultura, Ústí nad Labem, 2007, ISBN 978-80-7044-856-4.
- **Šobáňová, Petra,** Poznámky k partnerství výtvarné a muzejní pedagogiky, Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, 2007.
- **Šobáňová, Petra,** Muzejní edukace, Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Olomouc 2012, ISBN 978-80-244-3003-4.
- **SANDELL, Richard - JANES, Robert R. (eds.):** Museum Management and Marketing, Leicester, 2007.
- **DUTKA, Edgar.** Scenáristika animovaného filmu Minimum z historie české animace. Praha AMU 2006. 146 s. ISBN 80-7331-069-4

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. et Mgr. Klára Zářecká, Ph.D.

Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby

Datum zadání bakalářské práce:

8. října 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

26. června 2015

L.S.

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
děkan

Mgr. art. Mária Hromadová, ArtD.
vedoucí katedry

V Hradci Králové dne 16. června 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval (pod vedením vedoucí bakalářské práce) samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucí práce Mgr. et Mgr. Kláře Zářecké, Ph.D. za vedení práce, věcné připomínky i cenné rady, za její trpělivost a podporu při řešení této práce. Zároveň bych chtěl poděkovat všem, kteří mi pomohli tuto práci zrealizovat a bez jejichž podpory by nevznikla.

Anotace

JANOUC, Jakub. *Možnosti zprostředkování památek umělecko-historického dědictví – Kuks*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 82s. Bakalářská práce

Tato bakalářská práce bude pojednávat o barokním komplexu Kuks. Tento skvost české barokní architektury se nachází nedaleko Hradce Králové. Především se chci zaměřit na kostel Nejsvětější Trojice, k němu přilehlý špitál s rozsáhlou sochařskou výzdobu takzvanou Galerii Ctností a Neřestí a Braunův Betlém v Novém lese, který se nachází ve volné přírodě nedaleko celého areálu a je světovým unikátem. Cílem teoretické části je seznámení s Františkem Antonínem Šporkem, Matyášem Bernardem Braunem a jejich životním dílem areálem Kuks. Výstupem budou graficky zpracované pracovní listy, které jsou určeny pro děti základních škol s informacemi o daném tématu, které budou sloužit jako edukační materiál k seznámení dětí s danou tematikou.

Klíčová slova: Kuks, Špork, Hospital, Braun, socha, Ctnosti

Annotation

JANOUC, Jakub. *Options mediation of artistic and historic heritage - Kuks*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2015. 82 pp. Bachelor Degree Thesis.

This thesis will deal with the baroque complex Kuks. This jewel of Czech Baroque architecture is located near Hradec Kralove. Above all, I want to focus on the Holy Trinity Church, adjoined a hospital with extensive sculptural decoration of the so-called Gallery of Virtues and Vices and Braun's Bethlehem in the New Forest, which is situated in open countryside near the entire area and is unique worldwide. The objective is to familiarize with Frantisek Antonin Spork, Mathias Bernard Braun and their life's work area Kuks. The outcome will include graphics and worksheets, which are intended for primary school children with information about the subject, which will serve as an educational material for teaching children about these topics.

Keywords: Kuks, Špork, Hospital, Braun, sculpture, Virtue

Obsah

Úvod	10
Teoretická část	11
1 Kuks dnes	11
2 Osobnost hraběte Františka Antonína Šporka	12
2.1 Původ a charakter	13
2.2 Příbuzní	13
2.3 Mecenáš	14
2.4 Krutý hrabě	14
2.5 Hraběcí titul	14
2.6 Hrabě stavitel	15
3 Barokní komplex Kuks	15
3.1 Kostel Nejsvětější Trojice	17
3.1.1 Historie	18
3.1.2 Výzdoba	19
3.2 Hospital Milosrdných bratří	20
3.2.1 Funkce v průběhu věků	20
3.2.2 Galerie Ctností a Neřestí	22
3.3 Ikonografický význam atributů	22
4 Obecný přehled dvaceti čtyř soch	25
5 Braunův Betlém	38
5.1 Díla	39
5.2 Matyáš Bernard Braun	44
Praktická část	45
6 Pracovní listy	46
6.1 Cílová skupina	46
6.2 Návrhy pracovních listů	46
6.2.1 Popis návrhů jednotlivých listů	47

6.2.2 Varianty pracovních listů	47
6.3 Tvorba pracovních listů	47
6.3.1 Písmo	48
6.3.2 Grafika	48
6.4 Vyzkoušení pracovních listů	48
6.5 Shrnutí práce	50
Závěr	51
Seznam literatury	52
Přílohy	57

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybral unikátní barokní komplex Kuks s jeho rozsáhlou sochařskou výzdobou. Kuks se nachází v okrese Trutnov, v údolí horního toku řeky Labe asi 6 km severně od Jaroměře a jeho historie je nerozlučně spjata se jménem jednoho z nejvzdělanějších šlechticů barokní doby v Čechách, hraběte Františka Antonína Šporka. Právě na jeho popud byl rozsáhlý barokní komplex v letech 1692–1724 postaven, a byť se zdá být mohutný a pompézní, je třeba mít na zřeteli, že je to pouze menší část, jež se dochovala do dnešních dní. Cílem této práce je představit špitální kostel Nejsvětější Trojice, hospital Milosrdných bratří, sochařskou Galerii Ctností a Neřestí a podat informace nejen o stavební historii a výzdobě celého areálu, nýbrž i o jeho funkci a podstatě jeho vzniku. V teoretické části bakalářské práce se čtenář seznámí také se jménem autora unikátní sochařské rezervace, jež představuje špičku evropského barokního sochařství v plenéru. Nejobsáhlejší kapitolou je detailní rozbor samotného špitálu s jeho nádvořím lemovaným Galerií Ctností a Neřestí včetně popisu jednotlivých alegorických soch a jejich atributů. Výstupem praktické části práce je obrazová příloha tvořená mými vlastními fotografiemi a různé varianty pracovních listů odstupňované obtížnosti.

Nepsaným výstupem, o kterém bych se rád zmínil v úvodu své práce, jsou pocity. Pocity, které zachvátí srdce i mysl každého vnímavého člověka, jenž umí dát průchod svým citům tváří tvář baroknímu skvostu, ať už se s ním setká zprostředkovaně díky fotografiím a kresbám v mé práci, nebo přímo, pod tíhou dojmů z osobního kontaktu s výjimečností českého baroka zvanou Kuks.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Kuks dnes

Po dvacetiměsíční rekonstrukci, která skončila 22. března 2015, mohou dnes návštěvníci znovu obdivovat krásy jedné z nejvýznamnějších barokních památek, barokní areál Kuks. Areál poprvé otevřel své brány veřejnosti o víkendu 28.–29. března. Slavnostní pásku přestříhl už v pondělí 23. března ministr kultury Daniel Herman a kardinál Dominik Duka. Šlo o projekt obrovských rozměrů. Do práce se muselo zapojit několik stran. Stát, kraj a obce spolu s penězi z evropských fondů přivedly do Kuksu částku přesahující šest set milionů korun. Hned první den se prodalo na dvanáct set vstupenek na všechny okruhy, což je dvakrát víc, než býval průměr před rekonstrukcí. Počet návštěvníků byl ovšem daleko vyšší. Do areálu je totiž vstup zdarma a platí se až naučné okruhy s průvodcem. První, čeho si přijíždějící návštěvník jistě všimne, jsou zrekonstruované barokní domy a kompletně předlážděné cesty v celém areálu. Pro ty, kteří rádi jezdí na kole, je zde nově postavena cyklostezka až z Hradce Králové. Vznikl zde také vycházkový okruh s informačními panely, který nás provede celým areálem a dále pak do přilehlého Nového lesa, kde je umístěn Braunův Betlém. Kvůli úspoře času probíhaly rekonstrukce na obou březích současně. Kromě barokní památky nám areál nabídne hned několik novinek: novou expozici muzea farmacie, obnovené interiéry, ve kterých restaurátoři objevili ukryté nástěnné malby. Restaurátoři zde odvedli opravdu velký kus práce, a tak se můžeme kochat pohledem na cyklus maleb Tanec smrti. Hotové je také Rentzovo muzeum s novým informačním centrem a apartmány pro turisty. Na počest rekonstrukce vznikl také dokumentární film o Kuksu. Předpremiéru si snímek odbyl v pátek 22. května v lázeňském domě na nábřeží. „Sen o Kuksu“ je padesát dva minut dlouhý snímek od Miloslava Kučery, který zachycuje rozsáhlou rekonstrukci barokního areálu a konfrontaci zdejších obyvatel malé vesnice se světem. Klade si také otázku, co přinesou současné ambiciózní projekty a očekávaný příliv turistů. Podaří se oživit atmosféru dávných časů, jak ji zamýšlel hrabě Špork? Bez pochyb můžeme říct, že na to nám odpoví asi jen čas. Snahou všech, ať už autora dokumentu nebo kraje a obcí, bylo přilákat do areálu Kuksu co nejvíce návštěvníků. Proto se zde pravidelně konají různé akce. Jako příklad mohou jmenovat zahradnický trh, který přilákal na pět tisíc návštěvníků. Nešlo však o pouhý

trh, kde si můžete zakoupit nespočet druhů bylin, skalniček a jiných rostlin. Byl zde připraven i odborný doprovodný program z oboru bylinkářství. Celkem osm přednášek v interiéru hospitalu přidalo na zajímavosti a člověk si tak kromě květiny odnesl i nespočet informací, které byly v podání odborníků v prostorách barokní lékárny určitě nezapomenutelným zážitkem. Více informací o projektu Kuks naleznete na oficiálních stránkách (<http://www.kuks.cz/kuks-granatove-jablko/>), které se věnují obnově této národní kulturní památky.¹

Obrázek 1/ Kostel Nejsvětější Trojice, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

2 Osobnost hraběte Františka Antonína Šporka

František Antonín byl velmi ambiciózní, jeho kulturní aktivity mu měly zajistit společenské postavení. Měl velmi tvrdohlavou povahu, stále se s někým soudil, neshodl se ani s církví. V letech 1729–1730 se dostal do sporu s jezuitou a byl za své literární, vydavatelské a sběratelské aktivity obviněn z kacířství,² dokonce byl uvězněn na Pražském hradě. Pro svou kulturní aktivitu se stal významnou barokní

¹ [cit. 20.6.2015] Dostupné z: <http://www.kuks.cz/kuks-granatove-jablko/>

² Kacíř, odpadlík od pravé víry, historický význam pro osobu s teologickým myšlením neslučitelným s učením katolické církve

osobností. V Lysé nad Labem vlastnil tiskárnu, kde vydával svou literární tvorbu. Jako mecenáš podporoval mladé umělce a zasloužil se o uvedení italské opery v Čechách. Měl záviděníhodnou knihovnu, ale hlavně po sobě zanechal četné stavební památky.

2.1 Původ a charakter

František Antonín Špork se narodil 9. března 1662 jako prvorozený syn zakladatele rodu Jana Šporka. Žil v letech 1662–1738.³ Po rodičích byl německé národnosti. František Antonín i jeho o dva roky mladší bratr se vzdělávali v jezuitské škole v Kutné Hoře, později v Praze. Po ukončení studií a po otcově smrti František Antonín hodně cestoval, hlavně po západní Evropě. Po návratu, bylo mu teprve 22 let, převzal správu zděděných statků a nebylo jich málo. Patřily k nim Lysá nad Labem, Choustníkovo Hradiště, Konojedy a Malešov u Kutné Hory.

Byl vášnivým lovcem, honům věnoval mnoho svého času. Také se vědělo, že byl velmi tvrdý ke svým zaměstnancům a poddaným. Jeho hlavní část majetku byly statky a pozemky u Lysé n. L. a v Choustníkově Hradišti, kde také později vytvořil kukský areál.

2.2 Příbuzní

Jeho otec Jan Špork své společenské postavení získal díky pobělohorským konfiskacím.⁴ Svě děti vedl přísně, ale trval na jejich vzdělání. On sám neuměl číst ani psát. Celý život si vystačil pouze s nacvičeným podpisem.

František Antonín Špork měl mladšího bratra Ferdinanda Leopolda. Vztahy mezi nimi nebyly dobré, časem se navzájem úplně odcizili. Ferdinand Leopold byl pravděpodobně alkoholik a jeho krutost k poddaným i k vlastní rodině neznala mezí. Byl dokonce souzen za zabití svého zaměstnance. Skončil ve vyhnanství a naštěstí pro rodinu i příbuzné brzy po návratu zemřel. František Antonín se staral o majetek a musel napravovat škody, které bratr způsobil. Převzal částečně i bratrovu nevraživost k poddaným.

³ PREISS, Pavel, František Antonín Špork a Barokní kultura v Čechách, ISBN 80-7185-573-1, zde s. 28

⁴ PREISS, Pavel, František Antonín Špork a Barokní kultura v Čechách, ISBN 80-7185-573-1, zde s. 20

František Antonín se oženil s Františkou Apolonií, které bylo v té době 19 let. *Pocházela z celkem bezvýznamného rodu Swéertsů z Reistu.*⁵ Svatba proběhla 1. května 1686 a jejich manželství trvalo těžko uvěřitelných 40 let. Šlo o souznění, kdy povahou mírná a rozvázná manželka uklidňovala někdy nerozvázného a náladou výbušného Františka. Můžeme se jen dohadovat, zda si ji František vzal z lásky, nebo proto, že jako šlechtic sedlák neměl přístup k ženám z věhlasnějších rodů. Nicméně na tom nezáleží. Z manželství s Františkou Apolonií vzešli tři potomci. Dvě dcery, Marie Eleonora a Anna Kateřina, a v pokročilém věku i vymodlený syn, který byl pokřtěn jako Jan František Antonín Josef Adam. Radost však netrvala dlouho, jelikož Jan František nečekaně ve dvou měsících života zemřel. Poté už žádného dalšího potomka neměli, a tak se musel Špork smířit s tím, že jeho rod vymře po meči. Tato událost také zcela změnila jeho náhled na život.

2.3 Mecenáš

František Antonín Špork je pro většinu lidí známý pouze jako zakladatel kukského areálu, jako člověk, který přišel o svůj majetek, protože se věnoval chudým, starým a nemocným a protože byl velkým milovníkem umění, které podporoval a financoval. Proto se nelze divit, že ve smuteční řeči nad jeho rakví v roce 1738 zazněla i oslava jeho osobnosti. Dnešní člověk si váží jeho odkazu, unikátního díla, které nám zanechal. Pokud se však budeme chtít dozvědět více z jeho zajímavého a nesourodého života, budeme asi překvapeni, v jakém světle se nám také ukáže.

2.4 Krutý hrabě

Podřízenost vůči pánovi, oddanost a pokora poddaných byla samozřejmostí v barokních Čechách. Navíc byl Špork náladový, cholerický, výbušný a panovačný. Používal dokonce i tělesné tresty, ale to nebylo v té době nic výjimečného. O otřesném Šporkově chování bylo možné se dočíst v deníku hofmistra Tobiáše Josefa

⁵ PREISS, Pavel, František Antonín Špork a Barokní kultura v Čechách, ISBN 80-7185-573-1, zde s. 35

Antonína Seemanna, který vstoupil do Šporkových služeb přibližně v roce 1690.⁶ Hofmistr Seemann popisuje Šporka jako člověka, který dokáže své poddané bičovat do krve, podrobovat dlouhodobému vězení v okovech a některé bezdůvodně zavírat do blázince.

2.5 Hraběcí titul

Za hraběcí titul vděčil František Antonín svému otci a otec třicetileté válce. Jan Špork se totiž díky ní změnil z vestfálského sedláka na váženého válečného стратега. Vypracoval se na generála kavalerie a nepohrdl žádnou válečnou kořistí. Po válce získal zkonfiskovaný majetek v Čechách a začal se počítat k nejbohatším mužům království. O titul však příliš nestál, víc si vážil peněz.⁷ František Antonín si na tituly také moc nepotrpěl, nakonec však hraběcím titulem nepohrdl a byl rád, že ho po otci zdědil.

2.6 Hrabě stavitel

Se jménem hraběte Františka Antonína Šporka je nerozlučně spojeno jméno Matyáše Bernarda Brauna a jejich Kuks, ale málokdo ví, že kromě Kuksu existují ještě další stavební památky, o kterých bych se chtěl alespoň stručně zmínit. První z nich je nepříliš známý zámek Bon Repos, který si nechal postavit kvůli své vášni pro lov. Druhý, daleko známější a významnější je komplex Kuks.

3 Barokní komplex Kuks

Barokní komplex Kuks se rozkládá ve stejnojmenné vesnici Kuks u horního toku řeky Labe v Královéhradeckém kraji. Na tomto místě se nachází již od přelomu 17. a 18. století, když se zde majitel zdejšího rozsáhlého panství, umělecký mecenáš František Antonín Špork, roku 1692 rozhodl vybudovat jednu z nejlepších lázní v

⁶ HOŘEJŠ, Petr Hora, Toulky českou minulostí 4. Od bitvy na Bílé hoře (1620) do nástupu Marie Terezie (1740), ISBN: 80-85890-21-6, Tento autor zde podrobně uvádí, tehdejší poměry na panství.

⁷ PREISS, Pavel, František Antonín Špork a Barokní kultura v Čechách, ISBN 80-7185-573-1, zde s. 22

Čechách. Šlo o projekt opravdu velkolepý a na ničem se nešetřilo. Po odkoupení veškerých potřebných pozemků byla Šporkova vize jednoznačná. Rozhodl se zde vybudovat lázně, o kterých se bude mluvit nejen v Čechách, ale i v cizině. A jelikož byl František Špork mužem činu, dal se hned do díla. Zakládací listinu měl na stole už koncem 17. století, a když vše posvětil císař, dal se do díla.⁸ Na svých cestách po zahraničí se seznámil s mnohými umělci, jako byli například Giovanni Battista Alliprandi nebo Matyáš Bernard Braun. Navázal s nimi spolupráci a vzniklo dílo, na které mohl být právem hrdý. Architektonické umění Alliprandiho a sochařská genialita Matyáše Bernarda Brauna vytvořily z Kuksu něco, co doposud nemělo v Čechách obdoby. Vznikl kulturní, duchovní, ale v první řadě rekreační areál, do kterého se sjížděla šlechta z blízkého i dalekého okolí. V první etapě zde vyrostly stavby jako kostel Nejsvětější Trojice, k tomu přidružený klášter a lázně, které byly na svou dobu velmi moderní. Jak šel čas, přibývaly i další budovy: divadlo, domy pro lázeňské hosty a hospital Milosrdných bratří. Tento fakt měl za následek, že peníze docházely a už za života Františka Antonína Šporka začal komplex upadat a chátrat. Napomohlo tomu i to, že jeho dvě dcery, Marie Eleonora a Anna Kateřina, nejevily o tento komplex téměř žádný zájem. Po Šporkově smrti se vše jen zhoršilo. Lázně, kam už od Šporka neputovaly peníze, rychle chátraly, hosté se vytratili a areál zůstal až do nedávné doby, kdy proběhla jeho rozsáhlá rekonstrukce, téměř zapomenutý.

Obrázek 2/ Rytina, Rentz et Montalegro, 1724, zdroj: http://www.bohemiaerosa.org/brosa/2007_braun.htm

⁸ PREISS, Pavel, František Antonín Špork a Barokní kultura v Čechách, ISBN 80-7185-573-1, zde s. 228

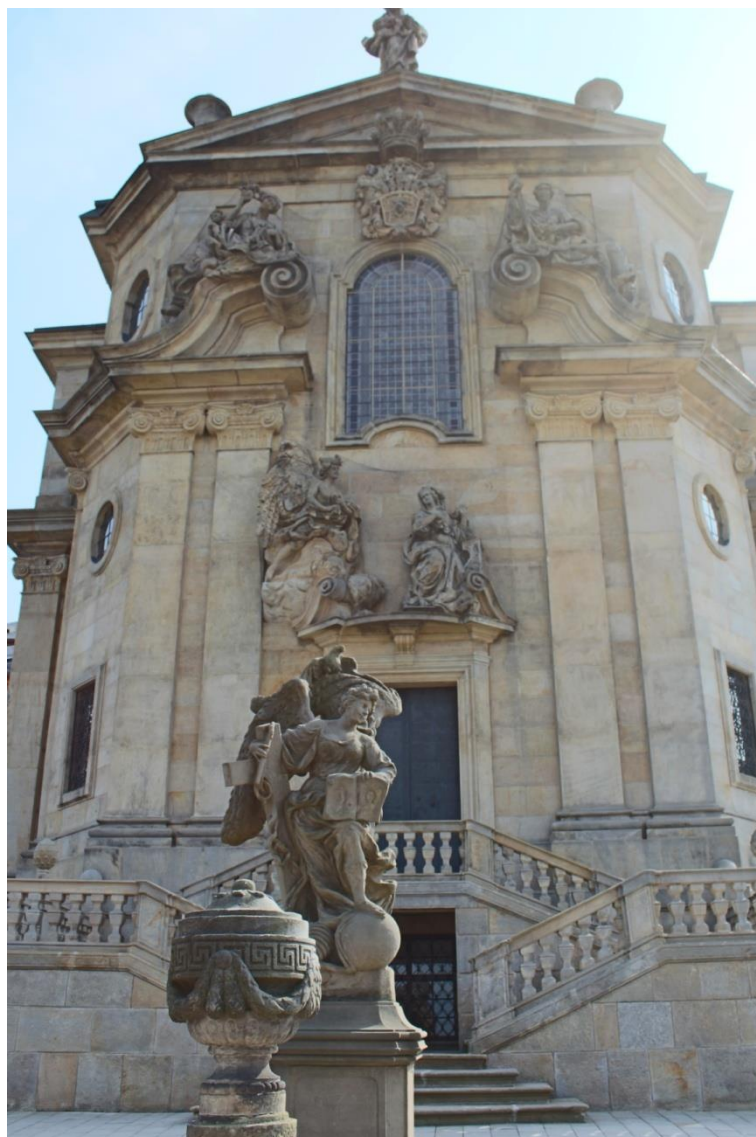
3.1 Kostel Nejsvětější Trojice

Kostel Nejsvětější Trojice je národní kulturní památkou a patří ke špitálu. Byl vysvěcen až v roce 1717, jelikož se dlouho nevědělo, komu se má vlastně zasvětit. Kostel vznikl podle původního plánu G. B. Alliprandiho a měl sloužit potřebám špitálu, kde se měli léčit váleční veteráni a staré služebnictvo.⁹ Ve špitálu působil řád Milosrdných bratří. Kostel je dominantní součástí špitálu a spolu s terasou, kde se nachází galerie alegorických soch Ctností a Neřestí, vystupuje do prostoru. Kostel není orientovanou stavbou, což je u křesťanských církevních staveb neobvyklé. Má půdorys protáhlého osmiúhelníku, ve kterém pak hlavní a vedlejší loď tvoří tvar latinského kříže. Obvodové zdivo bylo vystavěno z velkých neomítnutých bloků tvrdého pískovce, fasádu bohatě zdobí plastické římsy a válcové výkroje. Budova je osazena různorodými vitrážovými okny.¹⁰ Šambránové¹¹ zdobení vytváří rámy a tím zdůrazňuje okna či dveře na vnější fasádě. Průčelí je geometricky uspořádáno do tvaru trojúhelníku a zdobí jej výjev zvěstování P. Marie od italského umělce z roku 1709. Ve štítu portálu jsou vyobrazeny alegorické postavy Víry, Lásky a Naděje. Na vrcholu pomyslného trojúhelníku byl umístěn hraběcí erb. Vše ohraničují dvojice pilastrů po obou stranách. Do kostela se vstupuje přes terasu, na kterou vede dvoustranné lomené schodiště. Pokud vstoupíme do kostela, ocitneme se v prostoru, který na nás dýchne historií. První, co nás nejspíše zaujme, je hlavní oltář a štuková výzdoba, kterou vytvořili italští řemeslníci. Vedlejší oltáře jsou už menší. V jednom z rohů kostela stojí na korintském sloupu zlacená kazatelna, ke které vede schodiště se zdobeným zábradlím.

⁹ PREISS, Pavel, František Antonín Špork a Barokní kultura v Čechách, ISBN 80-7185-573-1, zde s.239, odst. 3

¹⁰Vitráž je skleněná mozaiková výplň skládaná do olova z obvykle barevných, často i malovaných malých skel.

¹¹Šambrána je ozdobný architektonický prvek, který rámuje a tím zdůrazňuje okna či dveře na vnější fasádě.

Obrázek 3/ Kostel Nejsvětější Trojice, Kuks, autor JANOUCHEK, Jakub, 2015

3.1.1 Historie

Myšlenka na stavbu kostela, kláštera a k tomu přidruženému špitálu se zrodila ve Šporkových představách už na konci 17. století.¹² Z historie víme, že hrabě Špork na nic moc dlouho nečekal a do všeho se vrhal po hlavě s velkou vervou. Už v roce 1696 vypracoval zakládací listinu kláštera a špitálu, kterou hned poslal císaři. Ten mu ji následně roku 1699 schválil. Architektem tohoto díla se stal každému dobře známý Giovanni Battista Alliprandi. Stavba kostela a kláštera na pravém břehu řeky Labe probíhala kvůli úspoře času současně. Díky nepřetržitému zásobování

¹² PREISS, Pavel, František Antonín Špork a Barokní kultura v Čechách, ISBN 80-7185-573-1, zde s. 238

kamenem byla v roce 1710 hrubá stavba dokončena, v zápětí byla usazena střecha a její vrchol mohl být osazen plastikami. Pod chrámem se pak ještě budovala klenutá krypta. Po jejím dokončení v roce 1712 sem byly slavnostně převezeny ostatky Jana Šporka, otce Františka Antonína Šporka. Je zde také umístěn známý Braunův dřevěný krucifix. Kostel zdobí nepřeborné množství vynikajících obrazů a zachovalé dobové vybavení. Jedním z problémů, který po dokončení nastal, bylo vysvěcení hlavní kaple.¹³ Hrabě Antonín Špork nechal totiž vypracovat dvě závěti, které se o vysvěcení zmiňovaly, ale tu první úředně nezrušil, a tak se dlouho nevědělo, která má platit.

3.1.2 Výzdoba

V interiéru kostela jsou umístěny krom hlavního oltáře i čtyři postranní. Mobiliář je původní, a to z první poloviny 18. století. Obrazy od neznámého autora, které se dříve připisovaly Petru Brandlovi, byly vybírány s ohledem na místo a nijak neruší atmosféru. Hlavní oltář je masivní z kamene s vytesávanými sloupy. Na vršcích korintských hlavic sedí andělci. Vedle jednotlivých sloupů stojí polychromované sochy Petra a Pavla se zlacením. Uprostřed oltáře vévodí obraz Krista, který křísí Lazara. Vše završuje plastika Otce, Ducha a Syna svatého, která je nad obrazem Krista. Celému prostoru dodává atmosféru světlo pronikající červeným vitrážovým oknem. Před oltářem stojí obětní stůl zdobený reliéfem Panny Marie. Na stole samotném je polychromovaný tabernákl s reliéfem kalichu.¹⁴

Vedlejší oltáře, oltář Jana z Boha, oltář Zvěstování Panny Marie, oltář Bolestné Panny Marie a oltář Svatého kříže už jsou méně zdobné, ale dokonale doplňují interiér kostela. V kostele nesmí chybět bohatě zdobená kazatelna položená na korintském sloupu, který ladí se sloupy na hlavním oltáři. Nahoru vede točité schodiště, zdobené plastikami evangelistů. Jak jsem již zmiňoval, obrazy byly vybírány s tematikou, jež se hodí k účelům kostela, který přiléhá ke špitálu. Najdeme zde tak obraz s tematikou kříšení, jako je sv. Patricius křísící knížete Lokadia, a obraz svatého Augustina řečnického k nevěřícím.

¹³ PREISS, Pavel, František Antonín Špork a Barokní kultura v Čechách, ISBN 80-7185-573-1, zde s. 239

¹⁴ Tabernákl je schránka k uchování eucharistie

3.2 Hospital Milosrdných bratří

O hospital, který měl původně sloužit válečným veteránům a poddaným ze Šporkova panství, se měl starat řád milosrdných bratří. Teď je chráněnou památkou pod správou Národního památkového ústavu. Najdeme zde mnoho expozic věnovaných hraběti Šporkovi, ale i lékařství a umění. V hospitalu od roku 1970 sídlí České farmaceutické muzeum Univerzity Karlovy. Nemalý vliv na umístění lékárny měl ten fakt, že zařízení hospitalu bylo už od prvopočátku neziskové a mělo svou tradici. Sbírkou zaujímá tři podlaží, a to suterén, přízemí s druhou nejstarší zachovalou barokní lékárnou ve střední Evropě a první poschodí. Na terase před samotným hospitem návštěvníka zaujme rozsáhlá sochařská výzdoba, alegorické postavy Ctností a Neřestí od Matyáše Bernarda Brauna. Jedná se však o kopie děl, originály jsou dnes pečlivě uschovány v hlavním nemocničním sále hospitalu.

Obrázek 4/ Hospital, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

3.2.1 Funkce v průběhu věků

Budova hospitalu byla dokončena okolo roku 1720. Hned poté se stala centrem návštěv, během kterých František Antonín Špork obsáhle vykresloval lázeňské společnosti, jak bude budova i okolí okázalé a kolik lidí špitální ústav spasí. Díky mnoha potížím a problémům ale nebyl hrabě schopen špitál zprovoznit. Je pravděpodobné, že v neobydlené budově byla ubytována část hraběcího služebnictva.

Po Šporkově smrti lázně i veškeré další Šporkovy aktivity jako divadlo, vydávání knih či objednávání moralistních soch skončily (1738–1740) a nad labským údolím tak zbyl pouze prázdný špitál. Historie i význam tohoto domu často byvají

nedoceny. Je to ale jediná instituce, která byla schopna Šporka přežít, a to o celých 200 let. Hospital byl navíc institucí záslužnou, neboť oproti pochybným rádobý lázním, dokázal i několika nemocným pomoci.

Po uzavření Mnichovské dohody byli roku 1938 milosrdní bratři nuceni budovu opustit a s nimi museli odejít i jejich chovanci. Budova poté našla několikere využití. Z části sloužila jako sklad, přesunula se sem i hospodářská škola z Liberce a bylo zde provozováno i vlastivědné muzeum. Od r. 1942 zde našla zázemí župní polepšovna pro mladistvé delikventy. Na úplném konci války se dům stal útočištěm pro mnohé německé ženy a děti, které před Rudou armádou musely utéct.

Po druhé světové válce se budova hospitalu dostala do správy ONV v Jaroměři. V prvním křídle domu působila až do roku 2001 pobočka Krajského archivu Východočeského kraje. Ve druhém křídle budovy pak do konce 60. let působila jedna z léčeben dlouhodobě nemocných. Centrální část, okolí kostela, bylo po roce 1946 svěřeno do péče Národní kulturní komise.

Na konci 50. let se Státní památková péče odhodlala k nelehkému kroku, jehož úkolem byla záchrana celého komplexu Kuks jak pro naši, tak i budoucí generaci. Současně se konzervují také vzácné Braunovy plastiky, a to nejen v Kuksu, ale i v Betlémě. Restaurátoři se v 80. letech snažili zachránit chátrající galerii Ctností a Neřestí tím, že jí přesunuli do místnosti bývalého nemocničního sálu. Pro tyto sochy tak vlastně vzniklo jejich vlastní lapidárium. Nedostačující a pomalý postup při opravě technického stavu budovy vzal za své až po roce 2010. Tehdy se celý areál podařilo opravit, a to s nemalým příspěvkem z evropských dotací, které čítaly čtyři sta padesát tři milionů korun. Restaurátorské práce však nejsou zdaleka u konce ani dnes, neboť každý rok restaurátoři obohatí expozici o nové předměty. V roce 1995 se kukský hospital zapsal na listinu národních kulturních památek.¹⁵

3.2.2 Galerie Ctností a Neřestí

Je to prostor před kostelem Nejsvětější Trojice. Jde o terasu s výhledem na druhý břeh řeky, kterou lemuje řada soch od Matyáše Bernarda Brauna a jeho dílny. Když si hrabě Špork u Matyáše Brauna v roce 1712 tyto sochy objednával, mělo jít

¹⁵ [cit. 20.6.2015] Dostupné z: <http://www.hospital-kuks.cz/braunuv-betlem/chronologicky-prehled/>

pouze o osm soch. Vznikaly pod rukama žáků jeho dílny podle návrhů a skic samotného mistra. Sochy jsou z tvrdého pískovce, který pochází ze zdejší oblasti, a původně byly polychromované. Zbytky barev se za záhyby draperie zachovaly dodnes. Když jsou však roku 1719 na terasu umístovány dva andělé, sochařské dílo už čítá 12 soch po každé straně terasy. Sochy jdou v přesném pořadí, od středu nalevo alegorie ctností - Víra, Naděje, Láska, Trpělivost, Moudrost, Statečnost, Cudnost, Píle, Štědrost, Upřímnost, Spravedlnost a od středu napravo neřestí - Pýcha, Lakomství, Závist, Smilstvo, Obžerství, Hněv, Lenost, Zoufalství, Lehkomyslnost, Pomluva.¹⁶

3.3 Ikonografický význam atributů

Tváří v tvář sochám zobrazujícím lidské ctnosti a neřesti nelze nezpytovat své vlastní nitro. Které ze soch reprezentujících ctnosti mohu směle pohlédnout do očí, dotknout se jí a v tom samém okamžiku, kdy má ruka sleduje linie poznamenané staletími, cítit sounáležitost s vlastností, již hledím vstříc? A u které ze soch mohu vzpurně vysunout bradu a nesouhlasným gestem odmítnout vše negativní, jež představuje atribut hříchu? Hlavou mi běží desítky myšlenek, a já, ač ateista, vracím se v mysl k otázkám víry, jež chtě nechtě hýbe světem, mění poklidný tok dějin a převrací lidem jejich životy, a zkouším se vžít do pocitů sochaře Matyáše Brauna tvořícího alegorie. S odstupem několika století kvitují otisk tehdejší doby, pohledu na svět i každodenní život, jimiž se dílo prezentuje. Každé umělecké dílo v sobě nese poselství doby, v níž vznikalo, a každá další následující generace je zpytuje, zkoumá a někteří se snaží přijít na kloub pohnutkám, které vedly hraběte Šporka a Matyáše Bernarda Brauna realizovat tuto monumentální plejádu soch.

Alegorie.¹⁷ Vráť-li se o pár roků zpět do školních let a zapátrám v paměti po významu slova alegorie, vzpomenu na alegorická literární a výtvarná díla, jejichž společným jmenovatelem je symbol, podobenství, k jejímuž porozumění je nutný klíč, neboť vlastní smysl je skryt kdesi v hloubi tvůrčí duše. A stejně tak, jako různí

¹⁶ PREISS, Pavel, František Antonín Špork a Barokní kultura v Čechách, ISBN 80-7185-573-1, zde s. 269-302

¹⁷ Alegorie česky také jinotaj, je dílo, jehož vlastní smysl je skryt a k porozumění vyžaduje nějaký klíč.

čtenáři mohou různě uchopit a vyložit literární dílo, tak i divák sledující Braunovy sochy může použít ne jeden klíč k odtajnění symbolu alegorie.

Představa, že se ve stroji času vrátím zpět do let, v nichž zadavatel i tvůrce realizovali své představy, že budu moci v dílně Mistra Brauna naslouchat myšlenkám, jež stály u zrodu monumentů, mne fascinuje. Má fantazie pracuje na plné obrátky a já tuším, že exkurze za poznáním atributů¹⁸ ctností a neřestí z dílny Matyáše Brauna by pod mým vedením nebyla pro žáky pouze naučnou stezkou, ale především skutečným zážitkem, v němž by o prožitky z vlastní zkušenosti nebyla nouze. Myslí mi proudí otázky o charakteru doby, povaze zadavatele, pohnutkám ústících v tento megalomanský projekt i cíl, s jakým byl vytvořen. Bylo to vše jen pod rouškou lásky k umění či sběratelské vášně hraběte Šporka? Nakolik se hosté panství, hledící tváří v tvář sochám, zaobírali otázkami o smyslu a dopadu díla? Klopili hlavy před neřestmi, ve kterých poznávali sami sebe? Zvedali významně hlavy před ctnostmi, jež brali za své? Kolik z nich zasáhla díla natolik, že tváří v tvář alegoriím změnili způsob svého života, neboť uvědomění si poselství, jehož nositelem sochy jsou, nebylo možné pominout bez povšimnutí?

Symbolika je věčná. Zeptám-li se školou povinných dětí, jak by do kamene ztvárnily hněv, naprosto jasně odpovídají, samozřejmě v závislosti na věku a pohlaví, slovy jako: rozzuřený býk, lítá saň. Ptám se sám sebe, jak bych v dnešní době coby sochař či malíř ztvárnil atributy ctností a neřestí, zda bych se alespoň v jednom díle shodl s Braunovými monumenty. Možná by to byl zajímavý námět do hodin výtvarné výchovy před návštěvou Kuksu. Diskuze nad názvy dvaceti čtyř atributů, brainstorming či burza nápadů nad tématem symbolů či znovuzrození myšlenky, ale v moderní době? Jak by si žáci poradili s touto zakázkou dnes? Byl by pro ně zážitkem novodobý návrat do dílny Matyáše Brauna? Jaké alegorie by navrhli lidé odkojení výtvarnictvím moderní civilizace, kteří mnohdy ani netuší, co je ctnost a co neřest? Jak se mění náhled generací na chápání ctností a neřestí jako pevných součástí lidského pokolení? Jak je interpretují odlišné kultury, odlišná náboženská vyznání? Kdo ze současných mocných politiků by byl ochoten podívat se do očí Braunovým Ctnostem a bez zaváhání se s nimi ztotožnit a naopak odmítnout pohledem Neřestí s vědomím, že tyto do jeho života nepřísluší? Je toto poselství

¹⁸ Atribut je rozlišovací rys, podstatná vlastnost nějakého objektu.

skryté v alegoriích? Pokud pouze zamyšlení v tomto duchu vede člověka k balancování nad základními hodnotami lidského života, pak nelze než smeknout pomyslný klobouk před zadavatelem i tvůrcem díla.

4 Obecný přehled dvaceti čtyř soch

Každá ze soch je unikátem z dílny Matyáše Bernarda Brauna. Každá ze soch je také jednoznačně rozpoznatelná podle atributů, které jsou s ní znázorněné. Ty nám určují, o kterou z lidských ctností či neřestí se jedná. Laik může poznat pouze pár soch. Ale ti zasvěcenější si všímají i nejmenších detailů, které zde pro nás M. B. Braun připravil.

Víra - Je znázorněna jako socha ženy, která stojí na pískovcovém podstavci. Oběma rukama objímá kříž a její pohled je upřený v dáli jakoby k nebesům. U nohou má papežskou trojkorunu, jeden ze symbolů víry.

Obrázek 5/ Socha Víry, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Naděje - Je znázorněna jako mladá žena, ze které jakoby pomalu sklouzávalo lehké roucho, jež autor ztvárnil s nebývalou přesností. Pravou stranou těla se opírá o kotvu. Levou paži má přiloženou k prsům a zachytává padající roucho. Obličej má odvrácený k nebi.

Obrázek 6/ Socha Naděje, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Láska - Je sousoší matky s dvěma dětmi, symbolu mateřské lásky. Starší dítě, které drží za ruku, jí stojí přitisknuté k pravému boku a to mladší, na kterém jsou sochařem dokonale ztvárněné dětské zakulacené proporce, drží v náručí. Matka se na ně s láskou usmívá.

Obrázek 7/ Socha Lásky, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Trpělivost - Jde o sochu ženy, která odhalenou pravou nohou překračuje desku s reliéfem Joba. (Job byl člověk, který obstál i díky svým přátelům ve zkouškách, jež na něj satan nastražil.) Na této desce leží beránek, kterého žena hladí.

Obrázek 8/ Socha Trpělivosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Moudrost – Tato socha má celkem tři obličejí. Žena se dvěma tvářemi drží v pravé ruce zrcadlo, ve kterém vidí svůj obraz v budoucnosti. Sochař pracoval s myšlenkou, že jedna tvář hledí do minulosti, druhá sleduje přítomnost a zároveň hledí zrcadlem do budoucnosti, kde hledá moudrost. Dalším symbolem, který můžeme spatřit, je had obtáčející se ženě okolo levé ruky. Zde je had znázorňován jako symbol moudrosti.

Obrázek 9/ Socha Moudrosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Statečnost - Socha ženy v dokonale propracovaném brnění se opírá o pozůstatek antického sloupu. V levé ruce drží maršálskou hůl jako symbol vojevůdce, který statečně vede vojsko do boje.

Obrázek 10/ Socha Statečnosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Cudnost – Je to socha ženy sedící na nízkém sloupku. Celé její tělo je zakryté rouchem a přes obličej má přetažený šátek, který jí chrání před vším špatným okolo, aby pro svého nastávajícího zůstala čistá. Pod svou levou rukou pak ukrývá párek hrdliček, symbol manželské lásky.

Obrázek 11/ Socha Cudnosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Píle - Socha ženy se pravou rukou opírá o včelí úl. Levou ruku má zdviženou, původně svírala klubko příze, které se ovšem nedochovalo. U levé nohy jí stojí kohout, symbol časného vstávání, u pravé pak přesýpací hodiny. Vše doplňuje reliéf s motivy pracovních nástrojů.

Obrázek 12/ Socha Píle, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Štědrost - Žena s úsměvem na tváři drží v levé ruce roh hojnosti, ze kterého padají plody země, které ona nabízí každému příchozímu.

Obrázek 13/ Socha Štědrosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Upřímnost - Socha mladé ženy hledí vzhůru k nebesům. Pokud se pozorně podíváme, spatříme na jejím čele hvězdu (křesťanský symbol). V pravé ruce drží a svým tělem chrání pár hrdliček, pravou nohou šlape po masce, jež představuje přetvářku. Upřímný člověk se nepřetváří.

Obrázek 14/ Socha Upřímnosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Spravedlnost - Je zde vyobrazena jako žena ve zbroji, která má přes oči pásku a opírá se o meč. Zde je symbolika celkem jasná. Spravedlivý člověk nedá na první dojem, nehledí na to, jak člověk vypadá, ale řídí se vlastním rozumem a tím, co člověk vykonal. Původně socha držela v levé ruce váhy, které měly vážit lidské hříchy. Váhy se ale nedochovaly.

Obrázek 15/ Socha Spravedlnosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Pohostinství - Socha ženy drží v pravé ruce pohár, který podává příchozím lidem. V levé ruce má džbán, z něhož je připravena dolévat. Autor zde pracoval s dynamikou světla a stínu, která soše přidává na pohybu, a člověku se zdá, jako by mu chtěla pohár opravdu podat.

Obrázek 16/ Socha Pohostinství, Kuks, autor JANOUCH, Jakub, 2015

Pýcha - Socha dámy v dobovém kostýmu z první poloviny osmnáctého století. Charakteristický je její postoj, kdy jednu ruku má v bok, přidržuje si sukni, v druhé drží vějíř, kterým se ovívá. Po jejím boku pod nařasenou sukni se vyjímá páv, symbol pýchy.

Obrázek 17/ Socha Pýchy, Kuks, autor JANOUCH, Jakub, 2015

Lakomství - Poprvé se zde setkáváme se ženou v pokročilém věku. Jde o stařenu, která pravou nohou stojí na truhlici zdobenou reliéfem d'ábla, na víku sedí žába, u nohou má pytle peněz a psa. V levé ruce drží tři měšce zlata, na které se dívá se zalíbením. (Socha symbolizuje člověka, který sedí na penězích, jako žába na prameni.)

Obrázek 18/ Socha Lakomství, Kuks, autor JANOUCH, Jakub, 2015

Smilstvo - Socha mladé ženy objímá opici. (Opice je kvůli tehdejší neznalosti exotických zvířat značně zkreslená.) Žena drží v levé ruce zrcadlo, do něhož je zahleděna, nevidí v něm ale sebe, nýbrž obraz opice. U nohou má měšec zlata, za který se prodává.

Obrázek 19/ Socha Smilstva, Kuks, autor JANOUCH, Jakub, 2015

Závist - Socha starší zanedbané ženy v rozevlátém rouchu, které ji zakrývá jen zčásti, je symbolem chudoby. Okolo prsou a krku se jí ovíjí had, který jí jakoby něco našeptává. Je symbolem nenávisti a zášti vůči okolí. Pravou rukou si překrývá vyplazený jazyk. U nohou jí stojí vrčící pes.

Obrázek 20/ Socha Závisti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obžerství - Socha tlusté ženy, u které atributy pozná téměř každý. U nohou má divokého kance, symbol obžerství. V pravé ruce drží mísu s ovocem, na kterou mlsně zhlíží. Okolo hlavy má pak vinnou révu. Zde se autor asi inspiroval řeckou mytologií, a to bohem Dionýsem, který byl bohem vína a nespoutaného veselí.

Obrázek 21/ Socha Obžerství, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Hněv - Socha ženy v plné zbroji. Autor si vyhrál s výrazem v obličejí, který mluví za vše. Strnulý obličej, ruce zaťaté v pěst a rozzuřený medvěd u nohou jsou jasnými atributy, podle kterých můžeme sochu identifikovat.

Obrázek 22/Socha Hněvu, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Lenost - Jde o sochu mladé dívky s uvolněným výrazem v obličejí, která se celou vahou opírá o osla. Osel je zde symbolem lenosti a hlouposti.

Obrázek 23/ Socha Lenosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Zoufalství - Socha zachycuje okamžik zoufalé ženy, která se dýkou bodá do hrudi. Snaží se tím ukončit neřešitelné problémy. V levé ruce můžeme vidět další ze symbolů zoufalství, smyčku z provazu.

Obrázek 24/ Socha Zoufalství, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Lehkomyslnost - Jedna z nejcennějších soch z Braunovy dílny. Mistrovi se zde podařilo dokonale zachytit pohyb při tanci. Roztančená dívka s dětským výrazem ve tváři vyjadřující jistou bezstarostnost, rozevlátá krajková sukně, to vše nám napovídá, o jakou neřest půjde. Dětinský výraz vyjadřuje radost a veselí, ale i nerozvážnost a následně lehkomyslnost. Tuto sochu jako jedinou nepopisují přesné atributy, ale pouze výraz ve tváři.

Obrázek 25/ Socha Lehkomyslnosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Pomluva - Socha mladé ženy s vyplazeným jazykem se chystá něco říct. V rukou drží zapálený snop, který má symbolizovat rychlost, jakou se pomluva šíří. Stejně rychle jako požár. Na šatech jsou vyobrazeny masky, za které ukryje přetvářku. Na rameni jí pak sedí kavka.

Obrázek 26/ Socha Pomluvy, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Lstivost - Socha ženy si zakrývá pravou tvář maskou lsti. V pravé ruce drží ryby. Ty symbolizují kluzkého živočicha, který se snadno vysmekne. Okolo nohou jí prochází liška, symbol vychytralosti.

Obrázek 27/ Socha Lsti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Podvod - Jde o jedinou sochu, která nevznikla pod rukama Matyáše Bernarda Brauna, ale až výrazně později, nejspíše koncem devatenáctého století. Autorem je Bernard Otta Seelinger, který byl také prvním restaurátorem Braunových soch.¹⁹

Obrázek 28/ Socha Podvodu, Kuks, autor JANOUCH, Jakub, 2015

¹⁹ PREISS, Pavel, František Antonín Špork a Barokní kultura v Čechách, ISBN 80-7185-573-1, zde s. 269-302, [cit. 20.6.2015] Dostupné z:<http://www.richtera.cz/betlemari/kuks/ctnosti.html>

5 Braunův Betlém

Braunův Betlém se nachází v areálu Nového lesa asi pět kilometrů od Kuksu. Jedno z mnoha velkolepých děl Matyáše Bernarda Brauna se rozkládá podél stezky mezi skalami a utváří ráz krajiny. Jedná se převážně o reliéfy tesané přímo ve skalách, což je na nich právě unikátní a jedinečné. Ve světě nenajdeme dílo, které by jak rozsahem, tak kvalitou zpracování, byť jen trochu připomínalo tento unikát.²⁰ Byl to Šporkův soukromý ráj, a jelikož byl hrabě člověkem zbožným, najdeme zde převážně postavy s náboženskou tematikou. Pokud se tedy vydáme do Nového lesa, začneme postupně objevovat skryté krásy, které zde pro nás Matyáš Bernard Braun a jeho dílna na popud hraběte Šporka zanechali. Najdeme zde mnoho soch výtvarně a sochařsky velmi zajímavých. Pro návštěvu je vhodné si vybrat lepší počasí, jelikož neupravovaná přírodní stezka je za deštivého počasí téměř neprůchodná.

*"Záměrem hraběte Šporka bylo vytvořit jakési meditační a výletní místo pro lázeňské hosty z Kuksu."*²¹

Obrázek 29/ Reliéf Klanění pastýřů, Nový les, autor JANOUC, Jakub, 2015

²⁰ KAŠE, Jiří, KOTLÍK Petr, Braunův Betlém drama krajiny a umění v proměnách času ISBN 80-7185-233-3, zde s.21

²¹ [cit. 20.6.2015] Dostupné z: <http://www.braunuvbetlem.cz/cs/braunuv-betlem>

5.1 Díla

První dílo, na které v Novém lese narazíme je socha poustevníka Juana Garina. Jde o jedno z nejpůsobivějších děl a nejlépe anatomicky zpracovanou sochu v naší zemi. Socha byla v té době podstatou hraničního sporu mezi hrabětem Šporkem a řádem jezuitů. Stála totiž na jejich pozemku, což se jezuitům nikterak nelíbilo. K postavě vytesané ve skále se váže legenda. Podle ní byl Garinus násilník a vrah, který zabil dceru hraběte z Barcelony. Jeho trestem bylo, že se musel plazit po zemi jako had, než mu někdo odpustí.²² Matyáš Bernard Braun v díle znázornil okamžik, kdy Garina vyčenichali psi patřící otci zavražděné dívky. Na skále za sochou spatříme vytesaný hraběcí erb a v jeskyni je sedátko s otiskem ruky samotného hraběte Šporka.²³ Po zásahu restaurátorů, kdy došlo k odstranění nánosu mechů a usazenin se nakonec zjistilo, že to nebyl až tak dobrý nápad. Tato horní vrstva, která se na povrchu tvořila mnoho let, byla jakýmsi konzervačním prvkem zabraňující dalšímu zvětvování. Nepomohlo ani provizorní zastřešení. V současnosti se čeká, až se tato vrstva opět obnoví.

Obrázek 30/ Socha Juana Garina, Nový les, autor JANOUC, Jakub, 2015

²² KAŠE, Jiří, KOTLÍK Petr, Braunův Betlém drama krajiny a umění v proměnách času ISBN 80-7185-233-3, zde s.61

²³ KAŠE, Jiří, KOTLÍK Petr, Braunův Betlém drama krajiny a umění v proměnách času ISBN 80-7185-233-3, zde s.62

Další díla, která nás zde upoutají, jsou sochy poustevníka Onufria a Jana Křtitele. Matyáš Bernard Braun si tu opět vyhrál se symbolikou. Poustevníka Onufria znázornil, jak po šedesáti letech strávených v osamění na poušti s úžasem hledí na prvního příchozího člověka. V jeho tváři jasně vidíme úžas, když přemítá, jestli je to opravdu skutečnost.²⁴ Sochař zde dokonale zachytil výraz v obličeji a anatomickou stavbu svalů. Socha se dívá na cestu, ze které původně přicházeli lázeňští hosté. Opodál se nachází socha ležícího Jana Křtitele s ovci po boku. Tato socha je bohužel silně poškozená. Jde však o dílo nesmírné ceny, které si ničím nezadá s tvorbou věhlasného Michelangela Buonarotiho. Socha Jana Křtitele byla dokončena jako jedna z prvních v Novém lese už v roce 1726.

Obrázek 31/ Socha poustevníka Onufria, Nový les, autor JANOUC, Jakub, 2015

Pokud se posuneme o kus dál, objeví se před námi nejrozměrnější dílo, které zároveň dalo jméno tomuto místu. Jde o Vidění sv. Huberta a Máří Magdalenu. U Vidění sv. Huberta se předpokládá, že zde měl na umělce velký vliv sám hrabě Špork, vášnivý lovec, který založil řád sv. Huberta. Významnými členy tohoto řádu byli František Lotrinský, pozdější manžel Marie Terezie, císař Karel VI. a jeho žena

²⁴ KAŠE, Jiří, KOTLÍK Petr, Braunův Betlém drama krajiny a umění v proměnách času ISBN 80-7185-233-3, zde s.69

Alžběta Kristýna, polský král Augustus I. a mnozí další. Reliéf Vidění sv. Huberta znázorňuje kus z pověsti, kde právě svatý Hubert klečí na pravém kolenu před statným jelenem, levou rukou se přidržuje svého koně a pod ním na spodním okraji reliéfu se krčí lovečtí psi.²⁵ Pověst o svatém Hubertovi vypráví toto.

„Hubert žil rozmařilým životem na královském dvoře. Zrovna na Velký pátek, v době zákazu lovu, se pořádala štvanice, které se zúčastnil i Hubert s družinou přátel a služebníků. Najednou spatřili kapitálního jelena, kterého pronásledovali až do hlubokého lesa. Všichni již stíhání vzdali, ale Hubert, rozvášněný lovem, se vydal sám do nejtemnějších houštin. Najednou se mu jelen ztratil a unavený Hubert sestoupil z koně. Usedl na skálu, aby si odpočinul. Náhle za sebou zaslechl šramot. Když pozvedl zrak, spatřil na skále jelena, za kterým se tak neúprosně hnál. Jelen stál klidně a mezi parohy něco tak silně zářilo, že kůň se vzepjal a psi se třásli strachem. Huberta se zmocnila bázeň, ale jelikož se jelen stále nehýbal, přistoupil k němu blíž. Tu uviděl, jak jelenovi mezi parohy září překrásný kříž. A tu uslyšel tajemná slova: „Huberte, proč neustále hledáš a lovíš zvěř? Je už na čase, abys začal hledat mě, neboť já jsem Pán a Bůh, který byl za tebe a všechen lid ukřižovaný.“ Hubert zašeptal: „Pane Bože, již vícekrát jsem o Tobě slyšel, ale dodnes jsem v Tebe nevěřil a nechtěl Tě jako pravého Boha. Bože, co chceš, abych udělal, ukaž mně cestu Pravdy a Tvé vůle!“ A tajemný hlas pokračoval: „Huberte, musíš přemoci sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mne. Jdi k biskupovi Lambertovi do Maastrichtu. Bude tě učit a řekne ti, co musíš učinit, aby sis zasloužil život věčný.“ Hubert padl na kolena a uvěřil v Ježíše Krista. Zbavil se všeho majetku a uchýlil se k biskupovi Lambertovi do Maastrichtu, který ho posléze vysvětil na kněze.“²⁶

²⁵ KAŠE, Jiří, KOTLÍK Petr, Braunův Betlém drama krajiny a umění v proměnách času ISBN 80-7185-233-3, zde s. 44

²⁶ [cit. 20.6.2015] Dostupné z: <http://www.obec-bojanovice.cz/obnova-sv-huberta/legenda-osvhubertovi/>

Obrázek 32/ Reliéf Vidění Svatého Huberta, Nový les, autor JANOUC, Jakub, 2015

Dva roky po dokončení reliéfu se svatým Hubertem vznikla socha ležící Marie Magdaleny. Největší část z tohoto díla se bohužel nedochovala, což je velká škoda, neboť Matyáš Bernard Braun zde původně zobrazil betlémskou jeskyni s postavami Marie, Josefa a malého Ježíška uprostřed. Po levém boku pak přicházeli tři králové s bohatým doprovodem. Vchod do jeskyně kryla nebeská klenba a celé dílo doplňovaly volně stojící postavy pastýřů. V hlubokých záhybech soch byly nalezeny zbytky barev, což nám naznačuje, že i tato původní díla byla barevná.²⁷ Přicházející lidé si tak mohli připadat, jako když vstupují do míst, kde právě probíhá zázrak narození Krista.

Obrázek 33/ Socha Máří Magdalény, Nový les, autor JANOUC, Jakub, 2015

Posledním dílem na naší cestě Novým lesem je Poustevna sv. Pavla, která leží přímo naproti Braunovu Betlému, a Jákobova studna. Poustevna byla původně dřevěná stavba osmibokého půdorysu. Dochovalo se však pouze kamenné sedátko a otevřená kniha u vchodu.²⁸ Iluze byla dokonalá, jelikož hrabě Špork zde neváhal najímat i poustevníka, který pouštěl hostům fontánu a nabízel občerstvení. Nedaleko

²⁷ KAŠE, Jiří, KOTLÍK Petr, Braunův Betlém drama krajiny a umění v proměnách času ISBN 80-7185-233-3, zde s. 53

²⁸ KAŠE, Jiří, KOTLÍK Petr, Braunův Betlém drama krajiny a umění v proměnách času ISBN 80-7185-233-3, zde s. 42

se nachází Jákobova studna se sousoším Krista hasícího žízeň spolu se psem a děvečkou.²⁹ Studnu napájel pramen, který vyvěral nedaleko v lese.

5.2 Matyáš Bernard Braun

Braun byl jedním z největších mistrů barokního sochařství u nás. Narodil se v Tyrolsku a studoval u věhlasných mistrů ve Florencii a v Římě, kde poznal díla renesančních umělců Michelangela Buonarotiho a Berniniho, kteří z velké části ovlivnili jeho tvorbu. Jeho první prací v Čechách bylo sousoší Sen sv. Luitgardy, které se nachází na Karlově mostě. Tímto mistrovským kusem se hned napoprvé zapsal jako velmi mladý, ale velký umělec. Bylo mu tehdy pouhých dvacet šest let a o zakázky neměl nouzi. Brzy založil celou dílnu a jeho žáci mu pomáhali čtené zakázky zvládnout. Socha sv. Luitgardy je jedním z nejcennějších děl na Karlově mostě. Seznamuje nás s výjevem z jejího života, kdy se jí před smrtí zjevil ukřižovaný Ježíš Kristus.³⁰

Mým záměrem bylo ovšem hovořit o Braunově největším životním díle, které zanechal v areálu Kuks ve východních Čechách. Tady na zakázku pro hraběte Františka Antonína Šporcka vytvořil dílo ohromných rozměrů. Matyáš Bernard Braun byl opravdu mistrem iluze. Jeho sochy jsou plné dynamičnosti a napětí, uměl využít působení světla, všímal si každého detailu, dokázal vytvořit pocit vzdušnosti. I když pracoval s tvrdým pískovcem, jeho stopy dřeva působí jako tahy štětce. Díky velmi tvrdému pískovci se nám i nekrytá díla ve volné přírodě zachovala až dodnes.

²⁹ KAŠE, Jiří, KOTLÍK Petr, Braunův Betlém drama krajiny a umění v proměnách času ISBN 80-7185-233-3, zde s. 89

³⁰ KAŠE, Jiří, KOTLÍK Petr, Braunův Betlém drama krajiny a umění v proměnách času ISBN 80-7185-233-3, zde s. 15

PRAKTICKÁ ČÁST

Za praktický výstup k mé bakalářské práci jsem zvolil pracovní listy. Ty by měly pomoci žákům základních škol s pochopením a poznáním jedné z nejzajímavějších barokních památek u nás, Barokního komplexu Kuks. Dále žáky seznámí s významnými osobnostmi, které se pod toto monumentální barokní dílo podepsaly, ať už jde o majitele a mecenáše Františka Antonína Šporka, nebo o umělce Matyáše Bernarda Brauna, který se zdejší sochařskou výzdobou zapsal do dějin umění nejen v Čechách, ale i ve světě. Pracovní listy obsahují informace podané srozumitelnou, zábavnou formou, ať už jde o tajenky, různé spojovačky nebo dokreslování obrázků na rozvoj vlastní představivosti. Pracovní listy nutí děti k zamyšlení nad daným tématem a tvořivosti.

6 Pracovní listy

Vytvořil jsem soubor pracovních listů. Snažil jsem se rozložit úkoly tak, aby byly zajímavé jak pro chlapce, tak i pro dívky. Chlapci mohou uplatnit svou představivost při tvorbě zahrady, dívky zase mohou navrhovat své vlastní barokní šaty. Celkově nás tyto pracovní listy provedou celým areálem Kuksu i přilehlé zahrady. Vypracováním těchto listů si děti daný výklad lépe zapamatují.

6.1 Cílová skupina

Za cílovou skupinu jsem si vybral děti základní školy. Jelikož se jedná o věkovou kategorii od šesti do patnácti let, navrhl jsem pracovní listy tak, aby zaujaly jak žáky, kteří už o Kuksu slyšeli a něco o něm vědí, tak i ty, kteří se s námi vydají na cestu poprvé. Musel jsem zvolit univerzální styl a typ písma, který nebude dělat problém žákům nižších ročníků. V pracovních listech není zbytečně mnoho textu, jen nezbytně nutné množství, které dětem objasní základní informace a ujasní pojmy. Grafika je jednoduchá a čistá. Pracovní listy jsou určeny k tomu, aby do nich žáci mohli psát nebo kreslit. Otázky a úkoly děti snadno zvládnou, pokud jsou na trase pozorné.

6.2 Návrhy pracovních listů

Pro pracovní listy jsem navrhl formát A4. Žáci tak mají pro svou tvořivost dost prostoru a text je lépe čitelný. Zároveň jsem raději zvolil papír větší gramáže, který umožní, aby do nich děti mohly bez problému kreslit a aby s sebou žáci nemuseli nosit desky jako podložku. Pracovním listům bylo důležité přizpůsobit trasu, aby nenastala situace, že na pracovním listě se ocitneme u úkolu číslo jedna, ale na cestě budeme např. u úkolu číslo tři. Pracovní listy, na kterých jsou úkoly, u kterých je nutné kreslit, jsou rozmístěny do míst jako je zámecký park nebo nádvoří, protože tam jsou lavičky.

6.2.1 Popis návrhů jednotlivých listů

Pracovních listů bylo vytvořeno celkem osm variant. Původně jsem měl v plánu vytvořit pracovní listy pro dva nezávislé okruhy. První skupina pracovních listů se měla týkat areálu Kuks. Druhá pak Braunova Betléma v Novém lese. Po mé vlastní návštěvě této památky jsem však usoudil, že pracovní listy, které se měly týkat oblasti Nového lesa raději vynechám. Nenašel jsem zde totiž vhodná místa, kde by děti mohly tyto listy vypracovat. Nejsou zde žádné lavičky, ani žádná jiná místa, vhodná pro tuto činnost.

6.2.2 Varianty pracovních listů

První pracovní list obsahuje základní informace o ctnostech a neřestech a „poznávačku“ na téma ctnosti a neřesti s možností poznání a dokreslení sochy. Druhý pracovní list obsahuje kvíz, kde mají žáci kroužkovat správné odpovědi a poznat zakladatele zdejšího panství. Na třetím pracovním listě je jednoduchá křížovka na téma Kuks a pro odlehčení úkolů je tu možnost nakreslit si sochu dle vlastní fantazie. Čtvrtý pracovní list je zaměřen na atributy v podobě zvířat, které mají děti najít a nakreslit. Dále pak mají přijít na to, jakou vlastnost představuje socha s oslem. Na pátém pracovním listě děti najdou jednoduchý obrys zahrady, do kterého mohou zakreslovat své nápady a představy, jak podle nich vypadá barokní zahrada. Šestý pracovní list nás úkoly provede celým areálem. Jeho vypracováním zjistíme, jak byly děti pozorné a kolik informací z výkladu si zapamatovaly. Sedmý pracovní list dětem připomene, z jakého materiálu jsou sochy vytesány. Poslední pracovní list je zaměřen na tehdejší módu, kde si mohou děvčata dokreslit barokní šaty. Jednoduchá tajenka se také týká tehdejší módy. Žákům je vždy před jednotlivými úkoly podán výklad na dané téma. Oni pak mohou v klidu pracovat na jednotlivých úkolech v pracovních listech.

6.3 Tvorba pracovních listů

Nejdříve jsem se zamyslel nad tím, jakou obtížnost úkolů mohu pro danou věkovou skupinu zvolit. Pracovní listy jsem nejdříve navrhl na obyčejný papír, ve

kterém se snáze přepisuje, škrťá a upravuje. Když jsem měl hotový hrubý návrh, zajel jsem si ve vhodném počasí nafotit podklady pro tvorbu pracovních listů. Poté jsem použil program Adobe Photoshop CS4 na ořezání a úpravu jednotlivých fotografií, aby byly vhodné pro mou potřebu. Programem Adobe Ilustrátor CS4 jsem vytvořil vzhled a strukturu pracovních listů, do kterých pak bylo možné vkládat jednotlivé úkoly. Pro zkušební výtisk jsem zvolil formát jpg. Když jsem byl s výsledkem spokojen, vyexportoval jsem jednotlivé pracovní listy do formátu PDF, který je vhodnější pro následný kvalitní tisk.

6.3.1 Písmo

Pro své pracovní listy jsem vybral jednoduše čitelné bezserifové písmo Calibri, které žákům nebude dělat problém se čtením. Jako optimální velikost písma jsem zvolil čtrnáct bodů. Touto velikostí písma je zajištěna dobrá čitelnost pracovních listů. Ze začátku jsem experimentoval s různými barvami písma i podkladu, nakonec jsem se však rozhodl pro černou barvu, z důvodu zachování dobré čitelnosti textu.

6.3.2 Grafika

Po mnoha experimentech s výraznými barvami pozadí a nejrůznějšími barvami textu jsem zvolil jednoduchou grafiku s neutrální, světle žlutou barvou, která neodvádí pozornost dětí od jednotlivých úkolů a černé písmo je v kontrastu s touto barvou dobře viditelné. Zároveň jsem nechal dost prostoru pro dětskou tvořivost.

6.4 Vyzkoušení pracovních listů

Pro vyzkoušení svých pracovních listů jsem požádal své známe v učitelské profesi, kteří se ke konci školního roku chystali se svými třídami na výlety. Jednalo se o učitele z malotřídek, což bylo pro můj projekt ideální. Menší počet žáků mi dával možnost více se věnovat jednotlivým úkolům a vycíhat případné chyby. Ještě

před odjezdem měly děti ve škole skupinovou práci na téma, jak si představují ctnost a neřest, abychom pak mohli porovnat, jak si je představuje dnešní generace a jak si je představovaly generace před námi. Cestu jsme kvůli úspoře nákladů a času absolvovali společně. Na místě jsem dětem rozdál pracovní listy spolu s pastelkami. Děti byly hned zvědavé, co se bude dít. Bylo na nich vidět, že nejsou na podobné akce zvyklé. Na úvod jsem dětem přiblížil zakladatele zdejšího panství, Františka Antonína Šporka. Pověděl jsem jim několik zajímavých informací o samotném Františkovi a jeho rodině. Když jsme se došli na terasu před kostel Nejsvětější Trojice, ukázal jsem dětem takzvanou Galerii Ctností a Neřestí. Děti začaly být hned netrpělivé a těšily se na první úkol. Prošli jsme si tedy spolu galerii Neřestí a hned jsem jim dal první úkol. Měly vyhledat sochu, která je znázorněna na obrázku v prvním pracovním listě a u které bylo třeba něco dokreslit. Chvilku tápaly, ale nakonec se všem podařilo sochu najít. Mohly začít dokreslovat, což podle výrazu ve tvářích byla jejich oblíbená činnost. Po několika minutách mi nejrychlejší děti začaly nosit své výtvary. Sedli jsme si do kruhu a já jim vyprávěl o tom, co právě nakreslily. Jelikož hned v prvním úkolu nakreslily jeden atribut, podle kterého mohou sochu poznat, rozproudila se debata na téma, čím by to vyjádřily ony samy. Cestou kolem soch jsem jim vysvětloval, proč se František Antonín Špork rozhodl vybudovat takto rozsáhlé dílo. Dorazili jsme do nádherné zahrady, kde si děti mohly sednout a odpočinout. Zároveň mohly začít vyplňovat tajenku dalšího pracovního listu, které jsem jim rozdál. Jelikož dávaly při procházce Kuksem pozor, nebyl pro ně problém doplnit jednoduché termíny z historie zdejšího areálu. Děti byly spokojené, jelikož až na ojedinělé případy na vše přišly samy. Jak jsme postupovali dál, pracovní listy ubývaly a na závěr si pak děti mohly navrhnout vlastní zahradu, pro kterou jsem jim připravil speciální okénko s obrisy zdejší zahrady. Z pracovních listů se děti dozvěděly, jak si autor Matyáš Bernard Braun představoval neřest a ctnost, také se dozvěděly něco o attributech, co to znamená a jak se jejich význam v průběhu věků měnil. S druhou a třetí skupinou dětí probíhala práce snadněji. Vyvaroval jsem se začátečnických chyb a pracovní listy jsem upravil tak, aby nedocházelo k omylům.

6.5 Shrnutí práce

Pracovní listy jsem sestavil tak, aby kopírovaly trasu, kterou jsme spolu procházeli. Žádná skupina dětí neměla s plněním úkolů problémy. Úkoly byly přiměřeně těžké a srozumitelné. Děti nejvíce ocenily možnost vybarvování předkreslených postav z alegorie Ctností a Neřestí. Dále pro ně byl velice zajímavý úkol s možností vytvořit si vlastní návrh zahrady v Kuksu. Zde mohly naplno zapojit svou fantazii. Z návštěvy areálu si odnesly základní informace o barokním sochařství, o Františku Antonínu Šporckovi a mnoho dalších vědomostí a zážitků. Velkou část pro ně nových informací si zapamatovaly, a bylo na nich vidět, že si výlet užily.

Závěr

Každá země se honosí odkazy minulých generací, historickými skvosty, jež ovlivňují generace následující. Jedním ze znaků vyspělosti a kultivovanosti národa je míra péče, kterou věnuje kultuře včetně jejích odkazů světového významu a proslulosti. Není žádným tajemstvím, že naše země v této oblasti doslova "vstala z mrtvých" až po sametové revoluci, či spíš až na prahu tohoto tisíciletí. Právě areál Kuks je dokladem fungování systému ochrany, renovace a péče o památky představující významný počín v kulturních dějinách českého státu. Každý, kdo navštívil Kuks před dvaceti lety a dnes se tam vrátil, vidí fatální změny k lepšímu, jež zdaleka neberou konce. Oku lahodící upravený areál není pouze oázou na duši člověka, jenž do prostoru zavítá s cílem obohatit svůj kulturní rozhled, je to svým způsobem i zrcadlo společnosti, která se ho nebojí své tváří nastavit. Generacím lze předávat poselství různými způsoby. Věřím, že pár desítek stránek této bakalářské práce není lichými stránkami s místem v tichém archivu. Pevně doufám, že myšlenky vtištěné do mé práce probudí aspoň v části z nás touhu poznat nejen bohatství a odkaz Kuksu, ale i dalších, pro dlouhou dobu veřejnosti skrytých unikátů na poli kultury, jimiž se Česká republika honosí, avšak bez vědomí svých občanů. Pokud jsem vytvářel pracovní listy s cílem nechat žáky poznat nepoznané, nikdy jsem neopomněl současně s teorií obohatit jejich poznání i úryvky z historie, dobovými souvislostmi, perličkami z života osobností, jichž se tato práce týká. To vše jsem konal s vírou probudit v žácích zájem o památku, která je v české kultuře svým způsobem jedinečná. S atributy Ctností a Neřestí se setkáváme napříč historií od antiky po novověk, moderní civilizace je však mnohdy tak otupělá, že zapomíná na základní hodnoty lidského bytí. Vraťme se do areálu Kuksu nejen s vidinou kulturního zážitku, nýbrž i s cílem poznat sami sebe.

Seznam literatury

- BAŠTA, Petr. *Sochaři hraběte Františka Antonína Šporka*. Praha : Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2011. ISBN 978-80-87104-55-2.
- BLAHENÍČEK, J., Oldřich a ROKYTA, Hugo. *Kuks : hospitál a Betlém*. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1959.
- BOR, D., Ž., *František Antonín hrabě Špork : významný mecenáš barokní kultury v Čechách*. Praha : Trigon, 1999. ISBN 80-86159-17-5.
- DUTKA, Edgar. *Scenáristika animovaného filmu – Minimum z historie české animace*. Praha AMU 2006. 146 s. ISBN 80-7331-069-4
- DUTKA, Edgar. *Minimum z dějin světové animace*. Praha AMU 2004. 159 s. ISBN 8073310120
- DYTRTOVÁ, Kateřina, *Inspirační zdroje v oblasti Umění a kultura, Ústí nad Labem, 2007, ISBN 978-80-7044-856-4*.
- HALÍK, Tomáš. *Hospitál v Kuksu*. Dvůr Králové nad Labem : T. Halík, 1934.
- HALÍK, Tomáš. *Hrabě František Antonín Špork a Kuks za jeho doby*. Králové Dvůr n.L. : Nákladem Odboru Klubu českých turistů, 1905.
- HALÍK, Tomáš. *Hrabě František Antonín Špork : věnování : Hospitál v Kuksu*. Dvůr Králové nad Labem : T. Halík, 1906-1907.
- HALÍK, Tomáš. *Hrabě František Antonín Špork a památky umění sochařského v "Betlémě"*. Dvůr Králové nad Labem : s.n., 1910.
- HOŘEJŠ, Petr Hora , *Toulky českou minulostí 4. Od bitvy na Bílé hoře (1620) do nástupu Marie Terezie (1740)*, ISBN: 80-85890-21-6
- JOHNOVÁ, Radka, *Marketing kulturního dědictví a umění*, Praha, 2008, ISBN 978-80-247-2724-0.
- KAŠE, Jiří, KOTLÍK Petr, *Braunův Betlém drama krajiny a umění v proměnách času* ISBN 80-7185-233-3
- KERLOW, Isaac. *Mistrovství 3D animace*. Brno Computer Press, a. s., 2011. ISBN 978-80-251-2717-9
- KOŘÁN, Ivo. *Braunové*. Praha : Akropolis, 1999. ISBN 80-85770-84-9.

KŘÍŽOVSKÝ, Ladislav a ŠOPOVOVÁ, Jolana. *Braunův Betlém Kuks*.
Pardubice: Národní památkový ústav, 2004.

KUBÍČEK, Jiří. *Úvod do estetiky animace*. Praha : Akademie múzických umění,
2004. ISBN 80-7331-019-8

LAROUSSE, *Světové dějiny umění*, ISBN 80-7181-936-0

PARKAN, František a kol. (eds.): *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví. Metodická Příručka*, Praha, 2008, ISBN 978-80-7290-287-3.

PREISS, Pavel, František Antonín Špork a Barokní kultura v Čechách, ISBN 80-7185-573-1

PROŠEK, Josef , Kuks, Pressfoto – Edice MALÁ VLAST – Řada B – svazek 2

RŮŽIČKOVÁ, Lucie. *Braunův Betlém v Novém lese u Kuksu*. Turistická zajímavost, Náchodský swing. -- Č. 12 (20121201), s. 38-39

SANDELL, Richard - JANES, Robert R. (eds.): *Museum Management and Marketing*, Leicester, 2007.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra, *Poznámky k partnerství výtvarné a muzejní pedagogiky*, Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, 2007.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra, *Muzejní edukace*, Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Olomouc 2012, ISBN 978-80-244-3003-4.

TŘÍSKA, Karel. *František Antonín hrabě Špork*, V Praze : Společnost přátel starožitností, 1940.

internetové zdroje:

<http://www.obec-bojanovice.cz/obnova-sv-huberta/legenda-o-svhubertovi/>

<http://www.hospital-kuks.cz/braunuv-betlem/chronologicky-prehled/>

<http://www.kuks.cz/informace-pro-turisty/historicky-lazensky-areal/>

<http://www.richter.cz/betlemari/kuks/ctnosti.html>

<http://www.trutnovsko.net/KostelyOkresu/TextyKosteluPDF/10Kuks.pdf>

<http://www.ceska-apatyka.cz/muzeum-dnes/>

<http://www.fototuristika.cz/tips/detail/4272>

http://www.radsvatehohuberta.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=144:sporckuvradajehoclenove&catid=84:rad-historie&Itemid=163

https://cs.wikipedia.org/wiki/Betl%C3%A9m_%28Kuks%29

<http://www.kuks.cz/kuks-granatove-jablko/>

<http://www.kralovehradeckyregion.cz/dr-cs/100459-hospital-kuks.html>

<http://www.kralovehradeckyregion.cz/dr-cs/100589-kostel-nejsvetejsi-trojice-kuks.html>

http://www.bohemiaerosa.org/brosa/2007_braun.htm

Seznam obrázků

Obr. 1 Kostel Nejsvětější Trojice, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015.....	12
Obr. 2 Rytina, Rentz et Montalegro, 1724, http://www.bohemiaerosa.org/brosa/2007_braun.htm	16
Obr. 3 Kostel Nejsvětější Trojice, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015.....	18
Obr. 4 Hospital, Kuks, , autor JANOUC, Jakub, 2015.....	20
Obr. 5 Socha Víry, Kuks, , autor JANOUC, Jakub, 2015.....	25
Obr. 6 Socha Naděje, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015.....	26
Obr. 7 Socha Lásky, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	26
Obr. 8 Socha Trpělivosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	27
Obr. 9 Socha Moudrosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	27
Obr. 10 Socha Statečnosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	28
Obr. 11 Socha Cudnosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	28
Obr. 12 Socha Píle, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	29
Obr. 13 Socha Štědrosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	29
Obr. 14 Socha Upřímnosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	30
Obr. 15 Socha Spravedlnosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	30
Obr. 16 Socha Pohostinství, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	31
Obr. 17 Socha Pýchy, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	31
Obr. 18 Socha Lakomství, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	32
Obr. 19 Socha Smilstva, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	32
Obr. 20 Socha Závisti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	33
Obr. 21 Socha Obžerství, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	33
Obr. 22 Socha Hněvu, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	34
Obr. 23 Socha Lenosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	34
Obr. 24 Socha Zoufalství, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	35
Obr. 25 Socha Lehkomyšlnosti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015.....	35
Obr. 26 Socha Pomluvy, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	36
Obr. 27 Socha Lsti, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	36

Obr. 28 Socha Podvodu, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015	37
Obr. 29 Reliéf Klanění pastýřů, Nový les, autor JANOUC, Jakub, 2015.....	38
Obr. 30 Socha Juana Garina, Nový les, autor JANOUC, Jakub, 2015	39
Obr. 31 Socha poustevníka Onufria, Nový les, autor JANOUC, Jakub, 2015	40
Obr. 32 Reliéf Vidění Svatého Huberta, Nový les, autor JANOUC, Jakub, 2015	42
Obr. 33 Socha Máří Magdalény, Nový les, autor JANOUC, Jakub, 2015	43

PŘÍLOHY

Příloha A	Pracovní listy	I
Příloha B	Obrázky	IX

10. Příloha A

Pracovní list Barokní komplex Kuks

Galerie Ctností a Neřestí

Když si hrabě Špork u Matyáše Brauna v roce 1712 tyto sochy objednával, mělo jít pouze o osm soch Blahoslavenství. Sochy vznikaly pod rukama jeho dílny, dle návrhů a skic samotného mistra. Sochy jsou z tvrdého pískovce, který pochází ze zdejší oblasti a původně byly polychromované. Což znamená, že byly barevné. Zbytky barev se za záhyby zachovaly dodnes. Celkově dílo čítá 12 soch Ctností a 12 soch Neřestí.

Dokresli, co má socha v ruce a kdopak jí to stojí u nohou.

Na těchto obrázcích jsou vyobrazeny sochy ctností, poznáš o které jde? Spoj sochy s jejich jmény.

Moudrost

Láska

Cudnost

Štědrost

Kvíz: Zakroužkuj, o čem si myslíš, že je správně.

1) Kdo vytvořil většinu soch v areálu Kuksu?	M.B. Braun / Michelangelo Buonarroti
2) Z jakého kamene jsou sochy vytesány?	žula / pískovec
3) Pro koho byl vybudován Hospital v Kuksu?	šlechta / vysloužilí vojáci
4) Pocházel František Antonín Špork z bohatého rodu?	ANO / NE
5) Jaký sport v té době F.A. Špork rád provozoval?	lukostřelba / hon
6) Měl František Antonín Špork nějaké děti?	ANO / NE
7) Ve které zemi František jako mladý pobýval?	Francie / Norsko

Poznáš kdo je vyobrazen vlevo? Napovím ti.
Je to zakladatel zdejšího panství.

.....

Kolik soch je v Galerii Ctností a Neřestí?

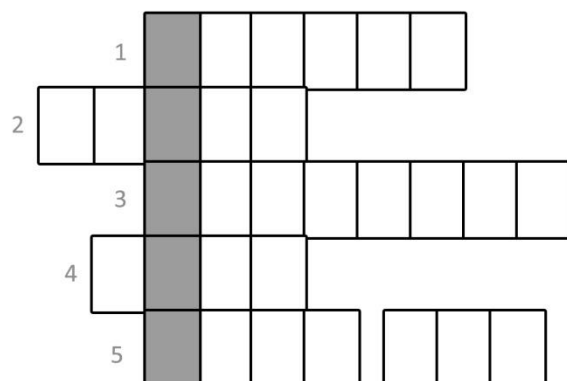
- A) 12
- B) 20
- C) 24
- D) 40

Jak se jmenuje
socha, která si
zakrývá obličej
šátkem a chrání
dvě hrdličky?

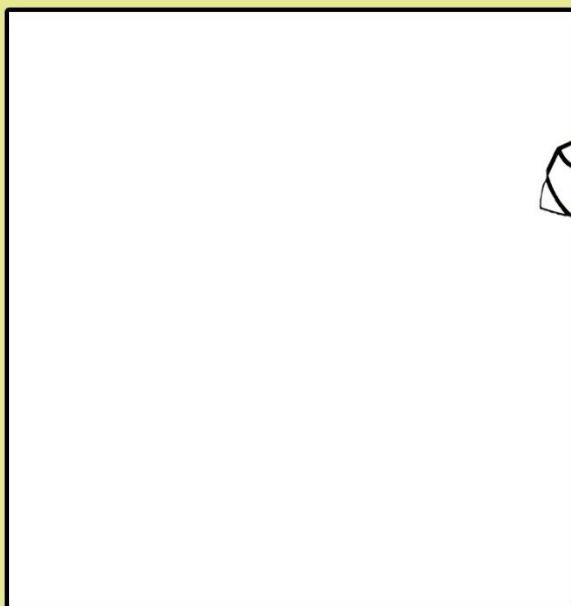

Cu_ _ _ _t

Křížovka

- 1) V jakém uměleckém slohu je areál Kuksu vystavěn?
- 2) Jak se jmenuje poustevník v lese nedaleko Kuksu?
- 3) Jaké je druhé jméno manželky F.A. Šporka?
- 4) Jak se jmenuje obec, ve které leží tento areál?
- 5) Braunův Betlém se nachází v lese nedaleko Kuksu. Jak tento les F.A. Špork pojmenoval?

Nakresli jak si představuješ sochu obžerství.

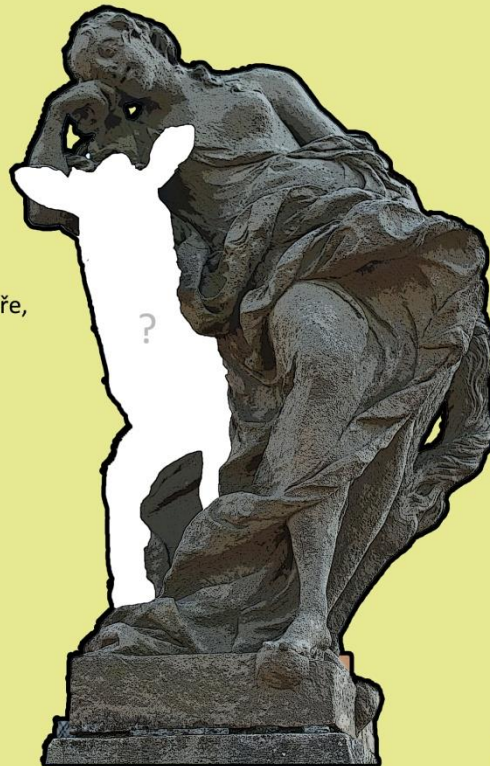
Sochy mají různé atributy, jedním z nich jsou i zvířata. Jaká zvířata jsi na sochách v průběhu své cesty našel? Nakresli je.

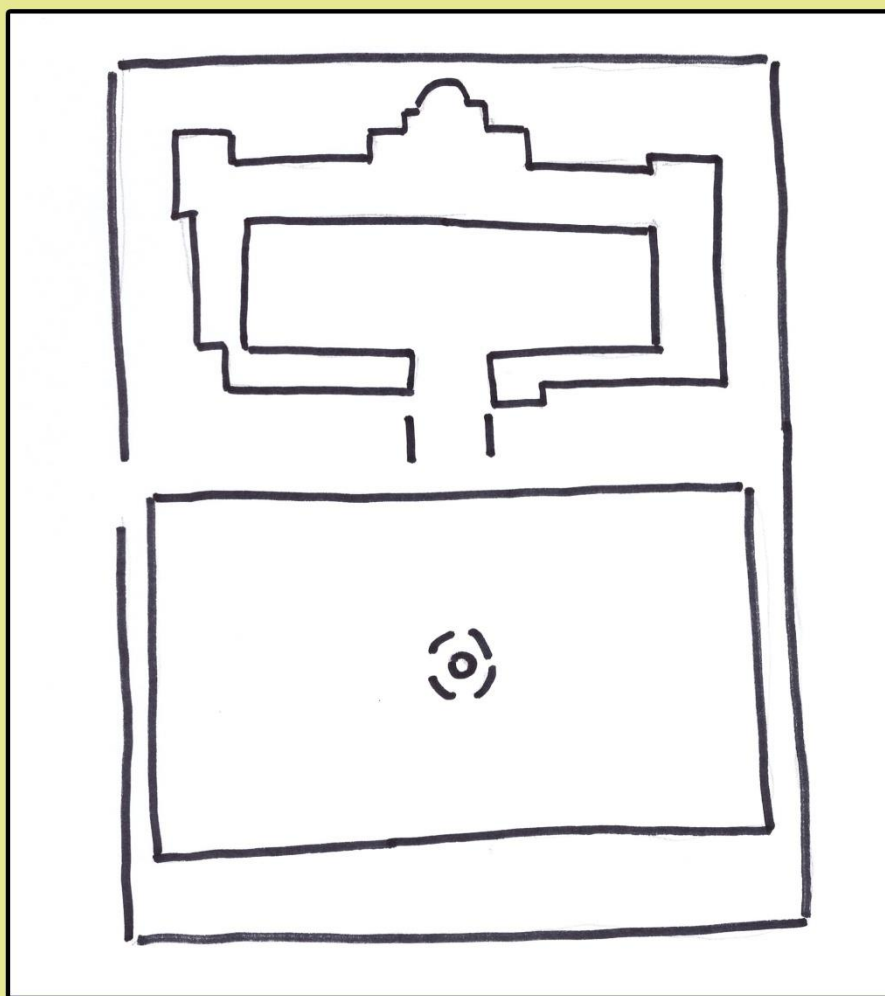

Na obrázku je podobizna umělce, který je se zdejšími panstvími nesmazatelně spjat. Vytvořil převážnou většinu soch, které zde můžeme dodnes obdivovat. Už víš, o koho jde?

M _ _ _ _ B _ _ _ _ B _ _ _ _

Tato socha představuje jednu, ne zcela chvályhodnou vlastnost. Tou je lenost. Najdi v galerii tuto sochu a dokresli zvíře, o které se postava opírá.

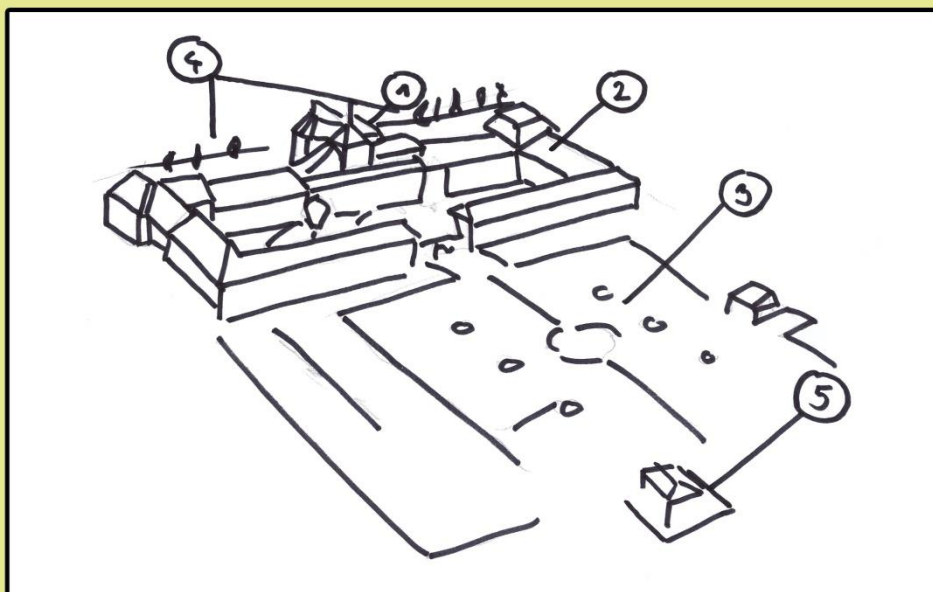

Vžij se do role zahradního architekta. Navrhni svou vlastní zahradu.
Fantazii se meze nekladou.

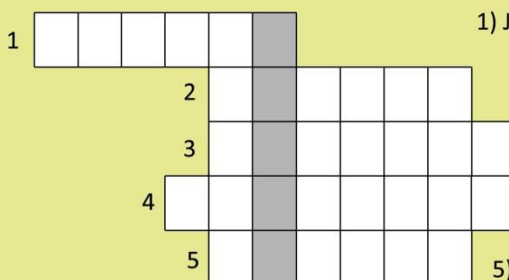
Zahrada slouží dnes, tak jako dříve,
převážně k procházkám a odpočinku. Proto zde
také M.B. Braun vytvořil sochařskou
výzdobu, kterou můžeme v klidu, za zvuku fontány
a v pohodlí laviček obdivovat tak jako
generace před námi.

Jistě sis prošel celý areál. Pamatuješ si, kde jsi co viděl? Pod obrázkem je malá nápověda. Pospoj čísla v obrázku s pojmy v pravé straně tabulky. Obrázek si pak můžeš i vybarvit. Fantazii se meze nekladou.

(1)	Galerie Ctností a Neřestí
(2)	Kostel Nejsvětější Trojice
(3)	Hřbitov
(4)	Špitál milosrdných bratří
(5)	Fontána v barokní zahradě

Najdeš v tajence příjmení, které se váže k tomuto místu?

1) Jméno sochaře, který se zde proslavil.

2) Pro válečné veterány zde byl postaven...

3) Uprostřed zahrady je...

4) Uvnitř Kuksu najdeme muzeum ...

5) Církevní stavba.

a

b

c

d

Hněv

Lakomství

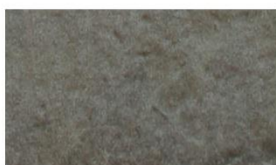
Pomluva

Pýcha

Propoj názvy soch s jejich obrázky.

žula

pískovec

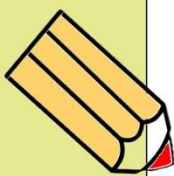

mramor

Pokud jsi dobře poslouchal, určitě víš, z jakého kamene jsou sochy vytesány. Pokud si nejsi jistý, můžeš si prohlédnout obrázky druhů kamenů a porovnat je se sochami. Kámen, který si myslíš že je správný, zakroužkuj.

Na terase před samotným hospitem návštěvníka zaujme rozsáhlá sochařská výzdoba a alegorické postavy Ctností a Neřestí od Matyáše Bernarda Brauna. Jedná se však o kopie děl. Originály jsou dnes pečlivě uschovány v hlavním nemocničním sále hospitalu.

Umělecká díla, stavby a samozřejmě móda měly působit na lidské city a ohromovat svou velkolepostí, bohatostí a nádherou. Postupem času se šlechta snažila co nejvíce napodobovat francouzskou módu.

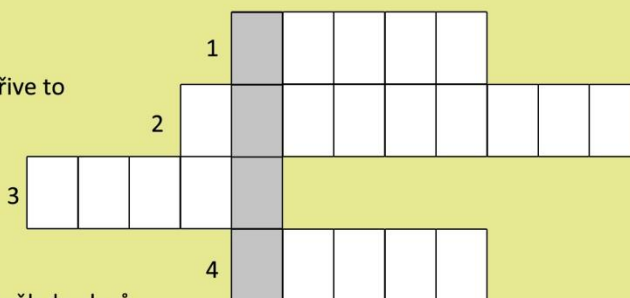
Sochy Matyáše Bernarda Brauna, byly původně barevné. Jak bys ztvárnil sochu ty? Na pravé straně máš obrys, kterého se můžeš držet.

1) Ozdobný lem sukně.

2) Dnes se nosí převážně v zimě, dříve to byla nedílná součást oblečení.

3) Zdobí každou ženu.

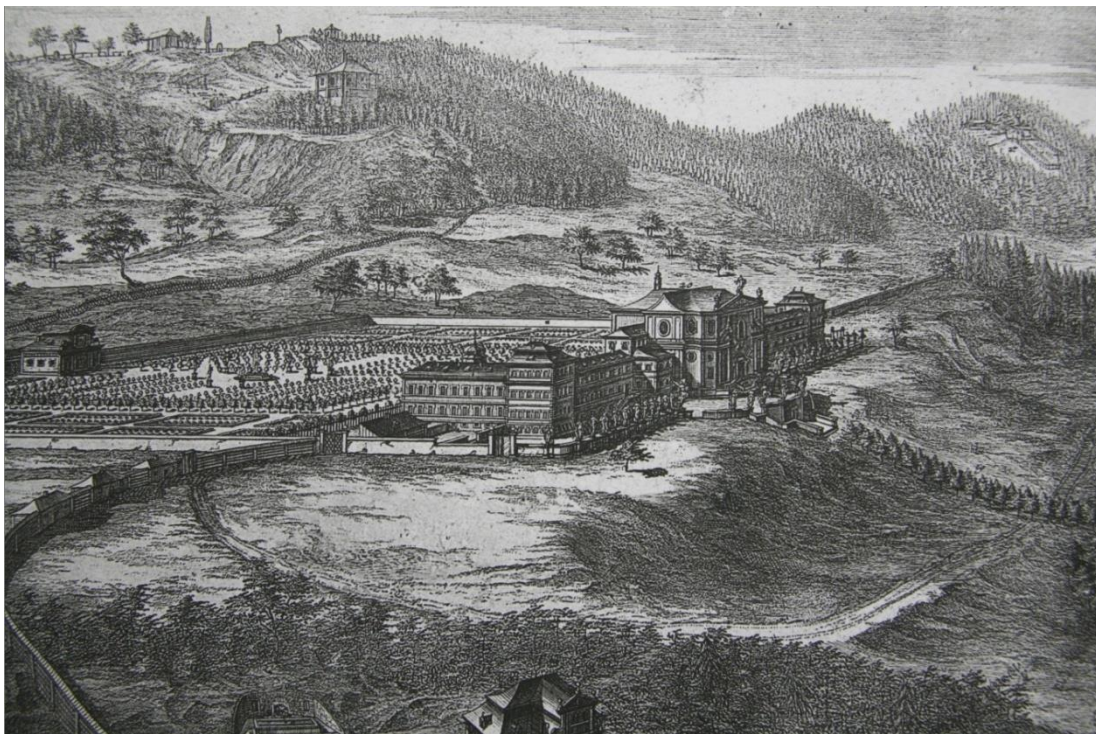
4) Součástí nejen opasku, ale i doplněk do vlasů.

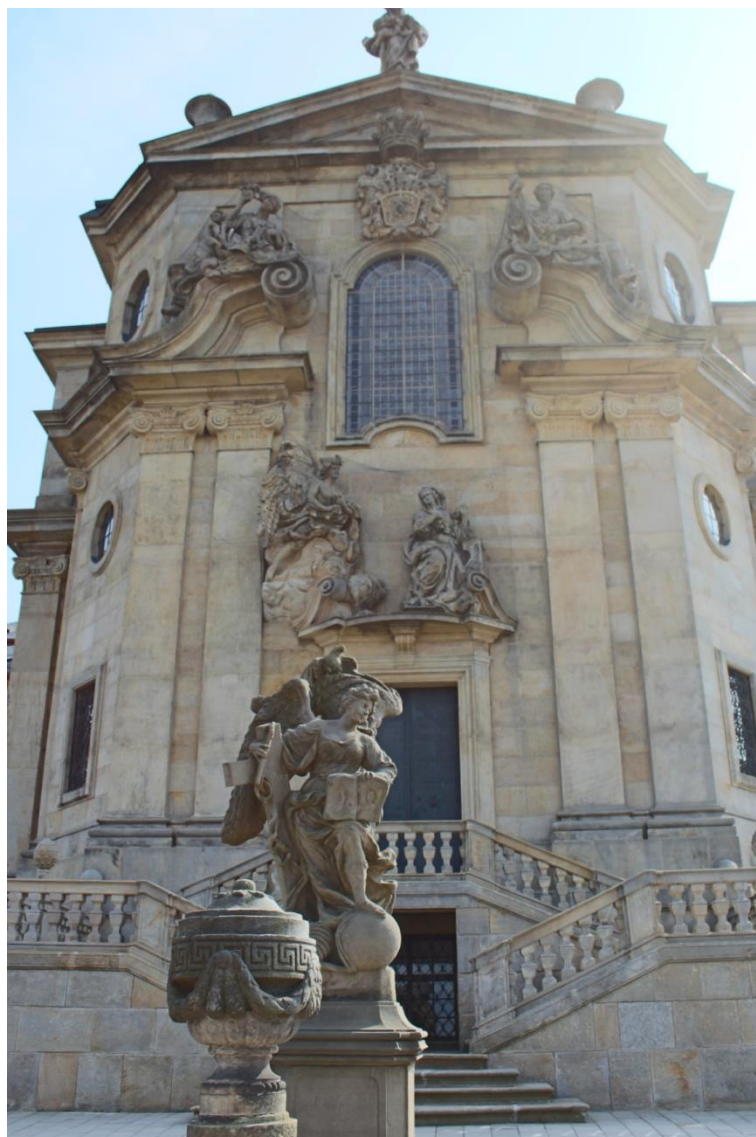
11. Příloha B

Obrázek 34/ Kostel Nejsvětější Trojice, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 35/ Rytina, Rentz et Montalegro, 1724, zdroj http://www.bohemiaerosa.org/brosa/2007_braun.htm

Obrázek 36/ Kostel Nejsvětější Trojice, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 37/ Hospital, Kuks, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 38/ Kuks socha Cudnosti , autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 39/ Kuks socha Lásky, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 40/ Kuks socha Moudrosti, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 41/ Kuks socha Naděje, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 42/ Kuks socha Píle, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 43/ Kuks socha Pohostinství, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 44/ Kuks socha Spravedlnosti, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 45/ Kuks socha Statečnosti, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 46/ Kuks socha Štědrosti, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 47/ Kuks socha Trpělivosti, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 48/ Kuks socha Upřímnosti, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 49/ Kuks socha Víry, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 50/ Kuks socha Hněv, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 51/ Kuks socha Lakomství, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 52/ Kuks socha Lechomyšlnost, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 53/ Kuks socha Lenost, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 54/ Kuks socha Lstivost, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 55/ Kuks socha Obžerství, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 56/ Kuks socha Podvod, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 57/ Kuks socha Pomluva, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 58/ Kuks socha Pýcha, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 59/ Kuks socha Smilstvo, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 60/ Kuks socha Závist, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 61/ Kuks socha Zoufalství, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 62/ Reliéf Klanění pastýřů, Nový les, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 63/ Socha Juana Garina, Nový les, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 64/ Socha poustevníka Onufria, Nový les, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 65/ Reliéf Vidění Svatého Huberta, Nový les, autor JANOUC, Jakub, 2015

Obrázek 66/ Socha Máří Magdalény, Nový les, autor JANOUC, Jakub, 2015